

Igor Fisković

Rani prikazi sv. Franje u umjetnosti južne Hrvatske

Iako još uvijek nisu posve pojašnjeni povijesni spomeni sv. Franje u hrvatskim krajevima koji potječu iz doba njegova života, prikazi svečeva lika iz 13. i 14. st. znatno su sigurniji. Najstarijega sam uočio u Splitu na monumentalnom slikanom raspelu koje po stilskim karakteristikama datira u kasno 13. st. pa ga kao pravu rijetkost opširnije obrađujem u kontekstu regionalnoga slikarstva romaničkoga doba. Značajan je po portretnim osobinama realističke naravi i kao takav svakako spada u, kronološki, prvi niz predstavljanja svetoga isposnika u baštini zapadnjačke umjetnosti. Njegovu popularnost na hrvatskoj obali svjedoče prikazi idealizirane osobe na oltarićima za privatnu pobožnost iz 14. st., mahom pripisani majstorima iz kruga Paola Veneziana. U 15. st. bilježi se na oltarnim poliptisima prvaka dalmatinskoga slikarstva zrele gotike: Blaža Jurjevoga u Korčuli i Lovre Dobričevića u Dubrovniku sa svim osobitostima njihova individualnoga stila. Na odličnom kamenom sarkofagu u dubrovačkom samostanu Male braće, kojega vezujem za osobu vlastelina Klementa Gučetića i pripisujem radu Ivančeta Corba oko 1348. g., prizor je Stigmatizacije zajedno s Uzašašćem Krista u arhaičnoj shemi te Snom pape Inocenta III, odnosno spašavanjem Crkve od lika sv. Dominika, prepoznatljivoga po karakterističnoj odori s plaštem. Prizori stigmatizacije i mističnoga papina sna predstavljaju odlomke iz poznatih Giottovih djela te su vjerojatno preuzeti iz ilustriranih životopisa dvaju utemeljitelja najjačih samostanskih redova iz zreloga srednjega vijeka. Pojava obojice na istom spomeniku u vezi je s povijesnom ulogom njegova naručitelja jer je bio uspješan diplomat u misijama Dubrovnika prema balkanskom zaleđu, gdje su se usmjeravala i poslanstva obaju redova tada općenito u jedinstvu osnažene Rimske Crkve. Reljefi s grobnice uglednoga patricija u klastru Male braće, kao i još jedan iz njene unutrašnjosti, riješeni su prema poznatim ikonografskim formulama iz prvih životopisa asiškoga sveca, a podilaze već ustaljenoj gotičkoj simbolici. Vrijedni su po specifičnim crtama koje otkrivaju dinamiku razvoja domaćega kiparstva i omogućavaju uvid u njegove veze s idejnim i morfološkim strujama ranohumanističke kulture koja se razvijala od sredine 14. st. Njih su nesumnjivo posredovali pripadnici franjevačkoga reda pa u tom smislu slijede i dvije umjetnine iz njihova samostana u Zadru. Na srebrnom, djelomično pozlaćenom i emajliranom procesionalnom raspelu, nastalom oko 1380., te na drvenim korskim sjedalima izrezbarenima oko 1395. g., u giottesknjoj je kompozicijskoj shemi rukom Jacopa iz San Sepolcra predočena stigmatizacija sv. Franje. Potonji je primjer važan iz razloga što reljefna scena sadrži i prvi prikaz slikovitoga krajolika u dalmatinskoj umjetničkoj produkciji, a slično se vrednuje i portret gvardijana Benedikta, koji je monumentalna korska sjedala naručio vjerojatno im osmislivši ikonografiju svih figuralnih prikaza. Slično ukazuju još dva reljefa iz zadarske crkve, onaj sačuvani s oltara Petra Riboldisa iz 1432. te drugi izgubljen, ali arhivski jasno opisan. Sva ta izvrsna ostvarenja iz srednjega vijeka svjedoče o pravodobnu prijemu motiva i tema s kojima je hrvatska obala osvjedočila opće uzdizanje kulta sv. Franje, a u svim rodovima figuralne umjetnosti potvrdila svoje prinose njegovu širenju uz angažiranje raznih naručitelja ili darovatelja, kao i majstora različitoga podrijetla.